

INGEBORG BACHMANN

Kolmekümnes aasta

Saksa keelest tõlkinud Liisi Rünkla

SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaandest:

Ingeborg Bachmann

Das dreissigste Jahr

Erzählungen

Piper, München, 1961

Tõlke ilmumist on toetanud

 Federal Ministry
Republic of Austria
Arts, Culture,
Civil Service and Sport

Toimetanud Lauri Eesmaa

Korrektuuri lugenud Katrin Kern

Kujundanud Maris Kaskmann

© Piper Verlag GmbH, München, Berlin, 1978

© Tõlge ja saatesõna. Liisi Rünkla ja Loomingu Raamatukogu, 2023

© Kaanefoto. Dr. Heinz Bachmann

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,
Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkitud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-713-35-8 (trükis)

ISBN 978-9916-713-36-5 (epub)

NOORUS ÜHES AUSTRIA LINNAS

Ilusal oktoobripäeval Radetzkystraße poolt tulles võib linnateatri kõrval päikese käes näha puid. Seal on tumepunased kirsipuud, mis vilja ei kanna, ja nende ees üks sügisest nii leekima löönud, nii mõõdutundetu kuldne laik, et paistab, nagu oleks see tõrvik, mille on pillanud käest mõni ingel. Ja nüüd ta põleb, ja sügistuul ja külm teda kustutada ei saa.

Kes tahaks mulle rääkida lehtede langemisest ja valgest surmast selle puu pilgu all, kes takistada mind silmitsemast ja uskumast, et tema jääb alati mu teed valgustama nagu praegu ja et maailma seadused temale ei kehti?

Tema valguses võib nüüd linnagi jälle ära tunda, kahkjate toibuvate majadega tumeda katusekividest tuka all, ja kanali, mis ikka jälle toob järvelt mõne paadi ja asetab linna südamesse. Muidugi on sadam nüüd surnud, sest kaubad jõuavad rongide ja veoautodega kiiremini linna, aga kõrgelt kailt kukub veel õisi ja vilju alla seisvasse vette, lumi langeb okstelt, sulavesi tuhiseb alla ja tõuseb siis taas ja tõstab laine ja lainega koos laeva, millel on meie saabumise puhul heisatud kirju puri.

Harva on siia linna kolitud mõnest teisest linnast, ahvatlusi on siin vähe; tulnud on küladest, kui talus on kitsaks jäänud, on otsitud peavarju linna serval, kus oli kõige odavam. Veel olid seal põllud ja kruusaaugud, suured aiandid ja ehitusplatsid, kus aasta ringi teeniti igapäevast peeti, kapsast ja ube, kõige vaesemate asunike leiba. Need asunikud kaebasid oma keldrid ise. Seisid põhjavees. Tahusid ise oma katusetalad lühikestel öhtutel kevade ja sügise vahel, ja jumal teab, kas nad sarikapidu enne surma veel nägid.

Nende lastel polnud sellega enam asja, sest nemad pühendati juba kauguste muutlikesse lõhnadesse, kui põletati kartulipealseid ja muukeelsed mustlased asusid natukeseks eikellegimaale kalmistu ja lennujaama vahel.

Durchlaßstraße üürimaja lapsed peavad kingad jalast võtma ja mängima sukkades, sest nad elavad majahärra pea kohal. Nad tohivad

üksnes sosistada ja sosistamise harjumus jääbki neile eluks ajaks külge. Koolis ütlevad õpetajad: Teid tuleks senikaua peksta, kuni te suud lahti teete. Peksta ... Etteheide, et nad on liiga lärmakad, ja etteheide, et nad on liiga vaiksed – nad seavad end nende kahe vahel tasakesi sisse.

Durchlaßstraße nimi ei tule mitte mängust, kus röövlid peavad läbi taevavärava marssima, aga lapsed arvasid pikalt, et nii see on. Alles kunagi hiljem, kui jalad neid juba kaugemale kandsid, nägid nad läbikäiku, väikest tunnelit, mille kohal sõidab rong Viini. Siit pidid läbi minema uudishimulikud, kes tahtsid lennuväljale, üle põldude, põiki läbi sügise tikkimistö. Keegi tuli mõttele teha lennuväli kalmistu kõrvale ja K. elanikud mõtlesid, et küllap valiti koht nõnda, et oleks hea matta piloote, kes siin mõnda aega katselende tegid. Piloodid ei teinud kellelegi seda meelehead, et oleksid alla kukkunud. Lapsed kisasid muudkui: Lendur! Lendur! Ja sirutasid käsi nende poole, nagu tahaksid nad kinni püüda, ja vahtisid pilvede loomaaeda, kus lendurid loomapeade ja maskide vahel liikusid.

Lapsed harutavad šokolaaditahvlite ümbert hõbepaberit ja mängivad sellel „Maria Saali kelli“. Lapsed lasevad kooliarstil peast täisid otsida. Lapsed ei tea, mitu korda kell lõi, sest kogudusekiriku kell on seisma jäänud. Ikka jäävad nad koolist koju tulemisega hilja peale. Lapsed! (Nad teavad hädapärast oma nimesid, aga nad kuulavad üksnes siis, kui hüüda: „Lapsed!“)

Ülesanded: kirjatehnika kaared ja paunad, püstkiri, harjutused horisondi võitmisel ja unistuste kaotamises, päheõppimine ja mällu tehtud sõlmed. Õlitatud pörandate, mõnesaja lapseelu, põialpoisimantlite ja kõrbenud kustutuskummide leitses ja pisarate ja etteheidete, nurgasseismiste, põlvitamiste ja vaigistamatu vaterdamise vahel tuleb omandada tähestik ja ükskordüks, õigekiri ja kümme käsku.

Lapsed heidavad vanad sõnad maha ja tõmbavad uued selga. Nad kuulevad Siinai mäest ja näevad Ulrichsbergi mäge selle peedipõldude, lehiste ja kuuskedega, puha segamini seedripuude ja kibuvitsapõõsastega, ja nad söövad hapuoblikaid ja närivad maisitõlvikud ära, enne kui need kõvaks ja küpseks saavad, või tassivad koju, et neid sütel röstida. Paljad tõlvikud kaovad puukasti ja neid kasutatakse tulehakatuseks, ja seeder ja õlipuu pannakse sinna juurde, need hõõguvad seal, soojendavad kaugelt ja heidavad seinale varje.

Trofeede aeg, jõulude aeg, ette vaatamata, tagasi vaatamata, kõrvitsate, tontide ja lõputu hirmu aeg. Heas, kurjas: lootusetult.

Lastel ei ole tulevikku. Nad kardavad kogu maailma. Nad ei tee sellest endale pilti, üksnes siinpoolsest ja sealpoolsest, neid annab kriidijoonega piiritleda. Nad hüppavad ühel jalal põrgust läbi ja kahel jalal taevasse.

Ühel päeval kolivad lapsed Henselstraßele. Ilma majahärrata majja, kvartalisse, mis on hüpoteegi all taltsalt ja tagasihoidlikult koorunud. Nad elavad kahe tänavavahe kaugusel Beethovenstraße, kus kõik majad on ruumikad ja keskküttega, ja ühe tänavavahe kaugusel Radetzkystraße, kus sõidab elekterpunaselt ja uhkeldavalt tramm. Nüüd on neil aed, maja ette istutatakse roose ja tahapoolle väikesi õunapuid ja sõstrapõõsaid. Puud ei ole lastest suuremad ja koos peavad nad suureks saama. Vasakul pool on neil naabriks bokser ja paremal lapsed, kes söövad banaane, on aias sisse seadnud võimlemiskangi ja rõngad ja veedavad päevi kiikudes. Koer Aliga saavad nad sõpradeks, naabrilastega võistlejateks, need oskavad ja teavad kõike paremini.

Nad on parema meelega omaette, teevad endale pööningule pesa ja kisendavad mõnikord valjusti peidust, et oma sandistatud häáli proovida. Nad heidavad ämblikuvõrkudesse tasa pisikesi mässukarjeid.

Keldri on nende jaoks ära rikkunud hiired ja õunalõhn. Iga päev tuleb alla minna, mädad veritsejad välja otsida, mäda välja lõigata ja õun ära süüa! Kunagi ei tule päeva, kui kõik mädad õunad on söödud, alati mädanevad õunad edasi ja midagi ei tohi ära visata, ja sellepärast igatsevad nad võõrast keelatud vilja. Õunad neile ei meeldi, ja sugulased ja pühapäevad, kui peab minema jalutama Kreuzbergi mäele, mis maja kohal kõrgub, ja määrama lilli ja linde.

Suvel kissitavad lapsed läbi roheliste luukide päikese poole, talvel ehitavad nad lumememme ja torkavad sellele söetükid silmadeks. Nad õpivad prantsuse keelt. *Madeleine est une petite fille. Elle est à la fenêtre. Elle regarde la rue.* Nad mängivad klaverit. Šampanjalaulu. Suve viimset roosi. Kevadekohinat.

Nad ei veeri enam. Nad loevad ajalehti, millest kargab välja kire-mõrvar. Ta saab varjuks, mida heidavad puud videvikus, kui tullakse usuõpetuse tunnist koju, ja ajab äreva sireli maja ees kahisema; lumepallipõõsa ja floksi vahele ilmub silmapilguks tema kuju. Nad tunnevad

kägistaja haaret, saladust, mis peidab end kire sõnas ja mida tuleb karta rohkem kui mõrvarit.

Lapsed loevad oma silmad hellaks. Nad on magamata, sest olid õhtul liiga pikalt metsikus Kurdistanis või Alaska kullaotsijate juures. Nad kuulavad vargsi pealt armastajate kõnelusi ja tahaksid arusaamatu keele mõistmiseks sõnaraamatut. Nad murravad pead oma keha üle ja vanemate toast kostnud öise tüli üle. Nad naeravad igal võimalusel, nad suudavad end vaevu pidada ja kukuvad pingist välja, tõusevad jälle ja naeravad edasi, kuni saavad krambid.

Kiremõrvar saadakse aga varsti kätte kusagilt külast, Rosentalist, ühest kuurist, näos heinapebred ja hall fotoudu, mis teeb ta igavesti äratundmatuks, ja mitte ainult hommikulehes.

Kodus ei ole raha. Hoiupörsasse ei kuku enam ühtki münti. Laste ees räägitakse üksnes vihjamisi. Nad ei aimagi, et maa hakkab müüki minema ja taevas koos sellega, kõik tirivad, kuni see rebeneb ja jääb must auk.

Laua ääres istuvad lapsed vaikselt, mäluvad iga suutäit kaua, raadio müristab ja uudisteankru hääl sööstab köögis ringi nagu keravälg ja lõpetab alles siis, kui potikaas pragnunenud kartulite kohalt kohkunult üles kerkib. Elektriühendus katkeb. Tänaval kogunevad marssijate read. Peade kohal löövad lipud kokku. „... kuni kõik kildudeks kukub“, nii lauldakse väljas. Raadiost kostab kõll ja lapsed hakkavad oma osavatel sõrmedel tummasid sõnumeid vahetama.

Lapsed on armunud ega tea, kellesse. Nad väänavad keelt, kujutlevad end seletamatult kahvatuks, ja kui enam edasi ei oska, leiutavad keele, mis ajab nad hulluks. Minu kalake. Minu ingel. Minu rebane. Minu lõks. Minu tuli. Sina mu vesi. Sina mu laine. Minu maa. Sina mu kui. Ja sina mu aga. Emb. Kumb. Minu kõik ... minu kõik ... Nad tõukavad üksteist, lähevad üksteisele rusikatega kallale ja hullavad vastuse ümber, mida ei ole.

See pole midagi. Need lapsed!

Neil on palavik, nad oksendavad, neil on külmavärinad, angiin, läkaköha, leetrid, sarlakid, nad on kriitilises seisundis, lootust enam ei ole, nad tolknevad surmasuus, ja ühel päeval lamavad nad tuimalt ja rabadalt, peas uued mõtted kõige kohta. Neile öeldakse, et on puhkenud sõda.

Veel mõned talved, kuni pommid lõhuvad jää, saab tiigil Kreuzbergi mäe all uisutada. Peen klaaspõrand keskel on jäetud kellukesekujulistest

seelikutes tüdrukutele, kes joonistavad poognaid ja kaheksaid; rajad ümberringi kuuluvad kiiruisutajatele. Toas soojas seovad suuremad poisid suurematele tüdrukutele uiske jalga ja puudutavad mütsi kõrva-dega luigekaelanahka kõhnadel jalgadel. Uisud peavad olema saapa külge kruvitud, siis on õige asi, ja kellel on vaid puust uisud ja rihmad, nagu lastel, need hoiduvad tiigi kinnituisanud nurka või vaatavad pealt.

Õhtul, kui kõik uisutajad on uiskudest välja lipsanud ja need õlale heitnud ja lähevad puust tribüünile hüvasti jätma, kui kõik näod kumavad videvikus värskelt nagu noor kuu, siis süttivad lumevarjude all tuled. Valjuhääldid lülitatakse sisse ja puutrepist tulevad alla kuueteist-aastased kaksikud, keda tunneb kogu linn, poiss sinistes pükstes ja valges pulloveris ja tüdruk sinises eimiskis ihuvärvi trikoo peal. Nad ootavad rahulikult eeltakti ära, enne kui eelviimaselt astmelt alla jää peale sööstavad – tüdruk tiivalöögiga ja poiss oivalise ujuja hüppega –, mõne sügava jõulise hingetõmbega on nad keskel. Seal loob tüdruk esimese kujundi ja poiss teeb tema jaoks valgusest rõnga, millest tüdruk läbi hüppab, udu nende ümber, grammofoninõel hakkab kratsima ja muusika krabiseb. Vanahärrade silmad härmas kulmude all on pärani ja lumelabidaga mees, kes hoolitseb tiigi ümber kiiruisuradade eest, jalad kaltsudesse mässitud, toetab lõua labidavarrele ja jälgib tüdruku samme, nagu viiksid need igavikku.

Jällegi peavad lapsed imestama: järgmised jõulupuud langevad otse taevast. Põlevad. Ja kingitus, mida nad pole osanud oodata, rohkem vaba aega.

Häire ajal tohivad nad vihikud maha jätta ja punkrisse minna. Hiljem tohivad nad haavatutele maiustusi hoida või sokke kududa ja niinest korve punuda soldatitele maa peal, õhus ja vees. Ja mõelda nende peale, ühes kirjandis, maa all ja maa peal. Ja veel hiljem tohivad nad kaevikuid kaevata kalmistu ja lennuvälja vahele, mis kalmistule juba au teeb. Nad tohivad unustada ladina keele ja õppida eristama mootorimüra taeva all. Nad ei pea end enam nii sageli pesema; sõrme-küünte eest ei hoolitse enam keegi. Lapsed paikavad oma hüppenööre, sest uusi enam ei ole, ja vestlevad viitsütikutest ja vesinikupommidest. Lapsed mängivad varemtes mängu „Laske rõövlid läbi“, aga mõnikord nad lihtsalt konutavad seal, pörnitsevad enda ette ega kuula enam, kui hüütakse: „Lapsed!“ Taeva ja põrgu jaoks on küllalt kilde, aga lapsed lõdisevad, nad on läbimärjad ja külmetavad.

Lapsed surevad, ja lapsed õpivad Seitsmeaastase ja Kolmekümneaastase sõja aastaarve, ja neil oleks ükskõik, kui nad ka kõik vaenud segi ajaksid, ajendid ja põhjused, mille täpse eristamise eest võib ajaloos hea hinde saada.

Nad matavad koer Ali ja siis tema pererahva. Vihjete aeg on läbi. Nende kuuldes räägitakse kuklasse tulistamisest, poomisest, likvideerimisest, lõhkamisest, ja mida nad ei kuule ega näe, tunnevad nad ninaga, nagu tunnevad St. Ruprecht'i surnuid, keda ei saa välja kaevata, sest nad on jäänud kokkukukkunud kino alla, kus käidi vargsi, et vaadata „Romanssi minooris“. Noortel ei lubatud algul minna, aga siis lubati nad ikkagi suurele surmapeole ja mõrvadele mõni päev hiljem ja kõigil päevadel edaspidigi.

Majas ei põle enam kunagi tuled. Akendel ei ole klaase. Hingedel ei ole ust. Keegi ei liiguta ja keegi ei tõuse.

Glan ei voola enam üles ja alla. Väike jõgi seisab, ja Ziggulni loss seisab ja ei tõuse.

Püha Jüri seisab Uuel väljakul, seisab malakaga ja ei löö lohet. Seal kõrval seisab keisrinna ja ei tõuse.

Oo, linn. Linn. Õlipuulinn, milles tolknevad kõik juured. Ei tulesid ega leiba majas. Lastele on öeldud: Tasa, olge ometi tasa.

Nende müüride sees, ringteede vahel, kui palju on seal veel müüre? Imeline lind, elab ta veel? Seitse aastat on ta vaikinud. Seitse aastat on täis. Sina minu koht, sina mittekoh, pilvede kohal, karsti all, öös, päev läbi, minu linn ja minu jõgi. Mina su laine, sina mu maa.

Linn, kus on Viktringerring ja St. Veiterring ... Kõik ringteed tuleks nimetada, nagu ka kuulsamad tänavad, mis laste jaoks ei olnud suuremad kui teised, ja kõik põiktänavad, Burggasse ja Getreidegasse, jaa, nii olid nende nimed, Paradeisergasse, ja väljakuid ei tohi unustada, Heuplatz ja Heilige-Geist-Platz, et kõik saaksid nimetatud, ükskord ja igaveseks, et kõik väljakud saaksid nimetatud. Laine ja maa.

Ja ühel päeval ei kirjuta enam keegi lastele tunnistusi välja ja nad võivad minna. Neil kästakse ellu astuda. Kevad saab maha selgete raevukate vetega ja toob ilmale rohulible. Lastele ei ole vaja öeldagi, et on rahu. Nad lähevad ära, käed narmendavates taskutes, ja vilistades, et hoiatada iseennast.

Kuna mina olin sel ajal ses kohas laps ja me tegime ruumi uutele, jätan ma Henselstraße saatuse hooleks, heidan Kreuzbergi mäele pilgu, ja võtan tunnistajateks kõik kuused, pasknäärid ja sosistava lehestiku. Ja kuna ma panin tähele, et kõrtsmik ei anna enam ühtki krossi tühja sifoonpudeli eest ja mulle limonaadigi enam ei vala, jätan ma teistele tee läbi Durchlaßstraße ja tõmban mantlikrae üles, kui lähen üle tänava, pilkugi heitmata, lähen välja haudade juurde, läbisõitja, kelle päritolu keegi ei tea. Kus linn lõpeb, kus on augud, kus seisavad sõelad täis kruusajääke, kus liiv enam ei laula, seal võib silmapilguks maha istuda ja peita näo kättesse. Siis on selge, et kõik oli nagu oli, et kõik on nagu on, ja loobutakse otsimast kõigele põhjust. Ei ole taktikeppi, mis sind puudutaks, muudaks. Pärnad ja leedripõõsas ...? Miski ei puuduta su südant. Ei endise aja langus, ei ükski kerkinud maja. Ka Ziggulni torn mitte, kaks vangistatud karu, tiigid, roosid, aiad täis kuldvihma. Liikumatus mälestuses ärasõidu eel, iga ärasõidu eel, mis peaks meile ses selguma? Väga vähe on meile selge, ja lapsepõlv sinna ei kuulu, mitte ka linn, milles see aset leidis. Üksnes siis, kui puu teatri ees teeb imet, kui tõrvik põleb, õnnestub mul kõike segunemas näha nagu vett meres: varane vangistus pimedusse ja lennud pilvede kohal valges hõõguses; Uus väljak oma sõgedate mälestusmärkidega ja utoopiline pilk; tollased sireenid ja lifti hääل kõrghoones; kuiv moosileib ja kivi, mida ma Atlandi rannal hammustasin.